

▷ SZÖVEG: SZIGETI FERENC | FÉNYKÉP: SOMORJAI BALÁZS

PANELJÁRÁS

A LAKÓTELEP, AHOL LAKOM VELED

Kétségekkel telve érkezem Órmezőre, hogy pár helybélivel bejárjuk a lakótelepet és megbeszéljük, hogy Budapest legmenőbb közösségi fesztiválját hogyan is képzeljük el egy lakótelepen. De mégis, mit és miért ünneplünk egy lakótelepen?

Zsuzsa, dekoratőr

◀ Spike Dilo, rapper (kezdő oldalpár)

Szerintem nincs olyan, aki ne szeretné a Budapest100-at. Ugyanis mindenki szeret a díszletek mögé nézni... Bekukucskálni a házak, főleg öreg házak rejtett zugaiba, lakókkal tereferélni, izgalmas történeteket hallgatni, hogy mit és hogyan éltek át a házuikkal együtt az ott lakók, miközben egy tálca sütit majszolunk, vagy a ház lakóiból verbuválódott alkalmi együttes koncertjét hallgatjuk. A szomszédság mindig, mindenhol ünnep, csak ezt az elmúlt évtizedekben valahogy nagyon elfelejtettük. Nemcsak itt, a lakótelepen, amely az elidegenedés szimbóluma is lehetne, de a gangos házakban sem szól már a poroló és a bőrt sem rúgják már a gyerekek. De pont ezért működik nagyon a Budapest100, amely kísérletet tesz a szomszédságok ünnepére, és már régóta nemcsak a százéves épületek ünnepéről szól.

Valóban minden ház érdekes, ahogy a Budapest100 mottója is fogalmaz? Még egy panelház is? Kétségeim leginkább abból táplálkoznak, hogy én a Gyakorló utcai lakótelepen nőttem fel, s bár feltérképezhető helyi mondavilág, izgalmas építéstörténet ott is van, a metró közelsége miatt a lakosság mindig is gyorsan cserélődött, nagy az albérlők aránya, és pár, az előkerteket lelkesen kezelő idősebb lakoson túl úgy érzem, nem lenne kit bevonni egy helyi, a Budapest100 módszertanán alapuló fesztiválba. De miért lenne más Órmező? Miért lenne ott jobb a közösség? Pedig a Budapest100 három fő pillére (reflektálás az épített környezetre a lakosokkal közösen, önkéntesekkel megtámogatva) közül ez, a közösségi erő megmozgatása a legnehezebb feladat...

A Budapest100 három fő pillére (reflektálás az épített környezetre a lakosokkal közösen, önkéntesekkel megtámogatva) közül ez, a közösségi erő megmozgatása a legnehezebb feladat...

Jani, szobafestő-mázoló

Órmező valóban más!

A titok nyitja mindenképpen valamiféle még megfogható, helyi identitásban keresendő. Ez pedig Órmezőn létezik – állítja a minket kísérő idős úr, aki több évtizede él itt. Merthogy a vasút és az autópálya „fogóságában” Órmező úgy működött, mint egy falu. És valóban: Órmezőn a köznyelv megkülönböztet „alvéget” és „felvéget”, s bár nem hiszem, hogy valami különös szervezethez lenne az oka, de az utcán látványosan sokan köszönnek egymásnak – még akkor is, ha az elmúlt években a metró megépültével egyértelmű változások tapasztalhatók.

A lakótelephez kapcsolódó történetekből nincs hiány. Nemcsak Kormos István, Zelk Zoltán és Kálnoky László költők éltek és alkottak itt, de volt – és van – itt más híresség is, akik mind-mind megszólíthatók egy helytörténeti séta keretében, vagy egy régi fotókat bemutató utcai fotókiállításon. És ha már történetmesélés, ott van a híres keserűvíztelep Órmező szélén, amely igazi városi felfedezést ígér. De a helyi legendáriumban is vannak fehér foltok: nem ismert például, hogy miről kapták nevüket az utcák (a Cirmos utca a legenda szerint a tervező macskájáról...). Órmezőn látványos a zöldfelületek magas aránya, és működik itt egy nagyon aktív közösségi kert is, sőt, az Önkormányzat „1111 kerületi faültetés”-programja és annak a lakosságot érzékenyítő megvalósítása (történetmesélés) szintén érdekes színfolt.

Órmezőn a köznyelv megkülönböztet „alvéget” és „felvéget”, s bár nem hiszem, hogy valami különös szervezethez lenne az oka, de az utcán látványosan sokan köszönnek egymásnak...

István, nyugdíjas

Bence, sessiongitáros

Szinte tényleg minden ház előtt megtalálhatók a gondozott virágoskertek, és feltűnő, hogy a Neszmélyi úttól északra minden ház szigetelt, míg attól délre nem. Az előbbi egyértelműen felvillantja, hogy a közösség egyes tagjai nagyon is aktívak, és nagy szó ez még akkor is, ha valaki semmi mást nem csinál, mint cigarettacsikket pöcköl az ablakból a virágágyásba.

Jó lenne őket aktivizálni arra, hogy például a házak közötti alulhasznált zöldfelületek is funkciót kapassanak (közösségi komposzt, méhlegelő stb.). A másik kérdés már összetettebb feladvány, de gyorsan kiderül a válasz, miszerint a felújított házak szinte mindegyike egységesen lakásszövetkezetbe tömörült, s bár így sem volt konfliktusmentes a szigetelés folyamata, de viszonylag gyorsan lezajlott.

A közösségi aktivitás jeleit látva egyre izgatottabb vagyok, lelki szemeim előtt előkert-szépségsverseny, lépcsőház-futó verseny, lift-performance és játszótéri kismamajóga körvonala látszik. Ezt persze majd a helyieknek kell kitalálniuk, mindenestre úgy tűnik, lesz kit mozgósítani. Közben persze fény derül a sűrű foltokra is: a szalagházakat tagoló átjárók elhanyagoltságára és a lakótelep szélén található Kossuth Lajos Gyermekotthonnal fennálló konfliktusos kapcsolatra. A szomszédsági ünnepen túl van tehát értelmezhető közösségi feladat is!

Sőt, mivel a statisztikák alapján Órmező az egyik legjobb fővárosi lakótelepnek számít, amelyben az infrastrukturális adottságokon, az átlátható méreten, kompakt felépítésen túl nyilván szerepe van a „falusias” jellegnek, a közösség erejének is, miért ne lehetne egy helyi fesztivál központjában maga a lakótelep mint lakóhely, mint urbanisztikai kérdés?

Órmező az egyik legjobb fővárosi lakótelepnek számít, amelyben az infrastrukturális adottságokon, az átlátható méreten, kompakt felépítésen túl nyilván szerepe van a „falusias” jellegnek, a közösség erejének is...

Cikkünk támogatója a Nemzeti Kulturális Alap

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Szilvi, panelgazda

A lakótelepek sokszínűsége

A lakótelepek kapcsán széles körben elterjedt, kulturálisan is erősen beágyazott, a „panelproli” megtevesztő alakjával jellemezhető képet mindenképpen érdemes árnyalni. A II. világháborút követő iparosítás

történelmi léptékekkel is hatalmas méretű társadalmi változásokat indított be, a városokba özönlő tömegek lakhatási igényeinek kiszolgálására pedig az egyébként Nyugat-Európában akkor már régóta ismert házgyári technológia alkalmazása jelentette a leghatékonyabb választ (a csúcsidőben több tucat házgyár működött hazánkban). Való igaz azonban, hogy a lakáshiány egészen az 1980-as évekig olyan jelentős

nyomást gyakorolt a tervezőkre, hogy a mennyiségi mellett csak ekkor jelent meg a minőségi szempont is, s ebből számos, évekig tartó nehézség és konfliktus adódott. Ám érdemes tudatosítani azt is, hogy a lakótelepi lakások komfortja minőségi ugrás volt a legtöbb beköltözőnek. A lakótelep pedig úgy működött, mint a szocializmus egyfajta laboratóriuma: együtt lakott a professzor és a szakmunkás. Minden lakótelep e jelentős társadalmi-gazdasági átrendeződés lenyomata és megkerülhetetlen fővárosi élettér is egyben, hiszen a szocializmus végére minden harmadik fővárosi lakos élt lakótelepi lakásban. A KSH 2019-es adatai szerint a kerületi lakásállományhoz viszonyítva a legtöbb panellakást a IV. (62,6%), a III. (61,5%), a XXI. (61,2%), a XV. (57,3%) és a X. (55,8%) kerületben találjuk.

Minden lakótelep a jelentős társadalmi-gazdasági átrendeződés lenyomata és megkerülhetetlen fővárosi élettér is egyben, hiszen a szocializmus végére minden harmadik fővárosi lakos élt lakótelepi lakásban.

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TREND FM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
A RÁDIÓBAN VENDÉGÜNK A TÉMÁRÓL:
SOMORJAI BALÁZS

TREND FM 94.2
GAZDASÁGI RÁDIÓ CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

Emő, képzőművész

Azután a rendszerváltással mindez megváltozott, az egyes lakótelepek közötti társadalmi különbségek növekedni kezdtek, de ez a folyamat sosem érte el a nyugat-európai szintet, ahol bizonyos lakótelepek erőteljesen szegregálódtak. A kép ma is nagyon vegyes, de általánosságban elmondható, hogy minél több lakás van egy adott lakótelepen és az minél távolabb helyezkedik el a városközponttól, annál alacsonyabb státuszúnak számít – bár erre éppen maga Örmező is rácsáfol...

Városfejlesztői szemmel nézve a lakótelepek mindig is különlegesnek számítottak. Egy időben még a jövőjük is kérdéses volt, hiszen a rendszerváltást követő energiaár-emelések a központi fűtéses telepeket érintették leginkább. Később az épületek felújításának kérdése és szigetelésének minősége foglalkoztatta a közvéleményt, ma pedig az az utópia, hogy hogyan lesz egy lakótelepen mindenkinek elektromos autója. Napjainkra az épületállomány jelentős részét amúgy szigetelték, nem mellesleg Örmező éppen az egyik legnagyobb arányban (77,3%) szigetelt, nagy lakótelep Budapesten.

Annyi bizonyos, hogy a homogénnek tűnő házigyári lakótelepek napjainkban csak kívülről egyveretűek. A járványhelyzet előtti években fordulópont volt az ingatlanpiacon, a lakótelepi lakások keresettek lettek. Érdeemes

Érdeemes lenne talán újragondolni az e helyszínekről alkotott általános véleményünket is, hiszen sokan ma is a több száz lakásos, lepukkadt szalagházakkal vagy marginalizálódó lakossággal azonosítják ezeket...

lenne talán újragondolni az e helyszínekről alkotott általános véleményünket is, hiszen sokan ma is a több száz lakásos, lepukkadt szalagházakkal vagy marginalizálódó lakossággal azonosítják ezeket, holott a lakótelepi épületek jelentős része kisebb méretű, és még a főváros kifejezetten elit környékein is található ilyen településrészek.

A lakótelepek presztízsét több tényező együttesen határozza meg, a helyi infrastrukturális ellátottságtól a társadalmi miliőn és összetételen át a lakótelep fekvéséig. A kép meglehetősen bonyolult, hiszen számos esetben előfordul, hogy egy felújított épületben olcsóbbak a lakások, mint egy lepukkantban. Lenne hát miről beszélgetni egy nagy, fővárosi panelfesztivál során...

Kata, rúdturnász

Általánosságban elmondható, hogy minél több lakás van egy adott lakótelepen és az minél távolabb helyezkedik el a városközponttól, annál alacsonyabb státuszúnak számít – bár erre éppen maga Örmező is rácsáfol...

Őrmező valóban más?

2019 őszén érdekes installáció várta a helyieket: időutazáson vettünk részt. A szabadtéri kiállítás idővonalra helyezte a lakótelep építéstörténetét, mesélt az éppen az építkezések hatására megszűnő keserűvízforrásokról, gyerekek rajzait nézegethettük, családi albumokból szemezgethettünk régi képeket, sőt, egy-két régi bútordarabot is ki lehetett próbálni. A gyerekek makett-panel-negyedeket építhettek és volt retró társasjátéklklub is. Kissé odébb pedig szakemberek beszélgettek a lakótelepek mai helyzetéről és esztétikájáról – igaz, meglehetősen szűk körben.

Sok száz óra, tényleg minden társadalmi csoportot és helyi intézményt megszólító tervezés és konzultáció eredménye ez a vizuálisan kifejezetten érdekes „lakótelep-reflektálás”. Épület azonban sajnos nem nyílt meg, a helyiek valahogy inkább mindig csak javaslatot tettek, a programok konkrét megszervezésében már nem vettek részt. Nélkülük pedig még a

A szabadtéri kiállítás idővonalra helyezte a lakótelep építéstörténetét, mesélt az éppen az építkezések hatására megszűnő keserűvízforrásokról, családi albumokból szemezgethettünk régi képeket...

Marci, ételfutár

Noémi, a színes fények rajongója

A magyar fotográfia egyik nagy adósságának tartom, hogy évtizedeken keresztül nem készültek hiteles lakóábrázolások a panelekben élő, csak Budapesten sok százezressé duzzadt embertömegről, akiket „mágnesként” rántott a fővárosba az iparosodás. A szocializmus éveiben jellemzően csupán akkor jelentek meg a lakók a fényképeken, amikor a központi propaganda velük demonstrálta a lakhatási válság kellős közepén még sorukra váróknak, hogy érdemes kitartaniuk, a rendszerváltás után pedig véglegesen érdektelenné váltak. A hiányzó lakóképek miatti hatalmas űrt ugyan pár fényképész dokumentarista-sorozatokkal, azokból művészeti projektekévé váló munkákkal igyekezett betömni ’90 előtt és után is, de kevesen voltak erre a hatalmas feladatra. Sorozatommal arra vállalkozom, hogy törlesszek ebből a több évtizedes adósságból. Szeretném megmutatni ezt a mai napig velünk élő életformát annak a társadalmi többségnek, amely legfeljebb az utcáról szemléli az egysíkú homlokzatokat, mit sem sejtve a mögöttük virágzó sok százezer apró, különböző világról. Munkám során kifejezetten az ezekben a budapesti lakásokban élőkre, a róluk árulkodó környezetre vagyok kíváncsi, és törekszem arra, hogy igazoljam: a rendszerváltás sikeresen verte vissza az uniformizálási törekvéseket. Ugyanakkor nekünk, magunkban is el kell végeznünk a munkát: fel kell ismernünk, mekkorát tévedünk, amikor általánosítjuk, bélyegezzük, skatulyázzuk a panelekben élőket. Ehhez vezető útnak tekintem a lakói összetétel változatosságát bemutató felvételeimet is.

Somorjai Balázs, fotográfus

lelkes önkéntesek sem tudnak közösségi fesztivált szervezni. Egy felülről, jó szándékkal megvalósított kiállítás jött létre így elsőre, ahova az előző napi buliban elfaradt lakosok némelyike inkább csak azért jön le, hogy meglássa magát a régi óvodai képeken. Az „én örmezei közösségi fesztiválom” üres poszterén csekély számú post-it lengedez, a fiatalok pedig látványosan hiányoznak.

Szomszédünnepek

De nincs is ezzel semmi baj! A közösségfejlesztéshez több idő kell, 2021-ben pedig új közösségi fesztivál volt Őrmezőn, óriás társasjáték közösségi megalakításával, akkor és most fotóprojekttel, más kisebb, alulról jövő kezdeményezéssel. Kérdés, hogy ezek a közösségi akciók képesek-e idővel szimbolikus, ún. akupunktúrás programmá válni, valamilyen nagyobb változást is beindítva?

Az biztos, hogy ez a lakótelep-sztori benne van a levegőben, a változás érzékelhető. Őrmező egyébként még csak nem is az első fecske: az iskolapélda talán az Újpalotán található Zsókovári utcai városrész többéves közösségfejlesztési folyamata, amikor a problémafeltárás során a helyi lakosokat mint a helyi ügyek szakértőit szólították meg, a közterületektől

Andi és Zoli, festőművészek

Kérdés, hogy ezek a közösségi akciók képesek-e idővel szimbolikus, ún. akupunktúrás programmá válni, valamilyen nagyobb változást is beindítva?

De a fő eredmény nem a létrejövő zebra vagy újrafestett játszótér, hanem az, hogy elhiszik az itteniek, hogy ők maguk képesek közösen helyi célokat elérni, és ők maguk lehetnek a változások elindítói és főszereplői.

elidegenedett helyiek pedig kisebb szomszédünnepek során közösen foglalták vissza a ki nem használt közterületeket. Azután az aktív lakosok képzést kaptak, terveztek, konzultáltak, majd kisebb projekteket hajtottak végre. De a fő eredmény nem a létrejövő zebra vagy újrafestett játszótér, hanem az, hogy elhiszik az itteniek, hogy ők maguk képesek közösen helyi célokat elérni, és ők maguk lehetnek a változások elindítói és főszereplői.

Azt pedig, hogy mennyire aktuális gondolat ez egy lakótelepen, jól mutatja, hogy a Veszprém–Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa program keretében pont ehhez hasonló módszerrel kerül kialakításra egy közösségi, szabadidős pontokkal összekötött, 3,5 km hosszú futókör a veszprémi, Jutasi úti lakótelepen.

Miki, grafikus

Panelvilág fotósorozatával Somorjai Balázs az idei, 39. Magyar Sajtófotó Pályázat „Emberábrázolás-portré (sorozat)” kategóriájában II. helyezést ért el

SZIGETI FERENC ALBERT
GEOGRÁFUS, TELEPÜLÉS-
ÉS TERÜLETFEJLESZTŐ

SOMORJAI BALÁZS
FOTÓGRÁFUS